

היום נלמד בעזרת ה':

זבחים דף ק

הגמרא מביאה תירוץ שלישי (על הקושיא, שבמשנה בפסחים מבואר שאונן משלח את פסחו, ובברייתא אחרת מבואר שאונן אינו משלח את פסחו):

רב מרי אמר: אין קושיא. בברייתא ששנינו בה 'אונן אינו משלח את פסחו' מדובר שמת לו מת בארבעה עשר, וקברו בארבעה עשר. ואילו המשנה ששנינו בה 'אונן טובל ואוכל את פסחו לערב' מדובר שמת לו מת בשלושה עשר, וקברו בארבעה עשר.

החילוק הוא כך. אם מת לו מת בארבעה עשר וקברו בארבעה עשר, אינו משלח את פסחו. כי יום מיתה שהוא מדאורייתא תופס אף את לילו מדאורייתא. אבל אם מת לו מת בשלושה עשר וקברו בארבעה עשר, הרי זה טובל ואוכל את פסחו לערב. כי יום קבורה שהוא מדרבנן, אינו תופס לילו מדרבנן, כי הקילו חכמים במקום כרת.

קושיא: **אמר ליה רב אשי לרב מרי:** לדבריך שביארת את דברי רבי שמעון בליל יום קבורה, קשה מהברייתא המובאת לעיל. שרבי יהודה אמר אנינות לילה שלאחר יום המיתה מדאורייתא היא, ואמר לו רבי שמעון תדע שאנינות לילה מדרבנן, שהרי אמרו אונן טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים.

אבל אם כדבריך, שאף רבי שמעון לא אמר שהאונן משלח את פסחו אלא ביום הקבורה. מדוע רבי יהודה לא ענה לרבי שמעון - אף אני לא אמרתי אלא בליל יום המיתה שהוא מדאורייתא, ואתה משיבני מליל יום הקבורה, שאף אני מודה בו שאינו אלא מדרבנן!?

ומסיקה הגמרא, שאכן קשיא תירוצו של רב מרי.

תירוץ רביעי:

אביי אמר: הברייתא האוסרת לאונן לשלוח את פסחו, מדברת במקרה שמת לו המת קודם חצות ערב הפסח. ואילו המשנה המתירה לאונן לשלוח את פסחו, מדברת במקרה שמת לו המת לאחר חצות ערב הפסח.

והחילוק הוא כך. אם מת לו המת קודם חצות, שהוא לא היה ראוי עדיין לקרבן פסח, אנינותו אוסרת עליו מלהביא את הפסח. אבל אם מת לו מת לאחר חצות, שהוא כבר היה ראוי לקרבן פסח, האנינות לא אוסרת אותו בהבאת הפסח.

קושיא: ומנא תימרא: ומנין לנו מקור לחילוק בין קודם חצות, לבין לאחר חצות? מהברייתא הבאה.

נאמר "אמור אל הכהנים בני אהרן, לנפש לא יטמא בעמיו. כי אם לשארו הקרוב אליו ... ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". וזורשת הברייתא: "לה יטמא" = זו מצוה. ואם הוא לא רוצה להטמאות לאחותו או לאחד משאר הקרובים, אנו מטמאים אותו בעל כרחו. וכך היה מעשה ביוסף הכהן שטימאוהו בעל כרחו.

ורמיניה: והרי הקשינו סתירה על הברייתא הזו (האומרת שמשום מצות טומאת קרובים מבטלים את מצות הפסח), מברייתא אחרת בענין נזיר שמכואר שם לא כך כדלהלן. (ומישוב הסתירה בין הברייתות, יתבאר החילוק בין קודם חצות לאחריה).

התורה אוסרת על נזיר להיטמאות למתים (כולל שבעת הקרובים), שנאמר "על נפש מת לא יבא", ובפסוק שאח"כ כתוב "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאִחֹתוֹ לא יטמא לָהֶם בְּמֵתָם" שלכאורה הוא מיותר, שהרי כבר בפסוק הקודם למדנו שאסור לו להיטמאות למת. הגמרא לומדת מתיבת 'ולאחותו' שאדם (לא נזיר) שהולך לשחוט קרבן פסח או למול את בנו, ושמע שמת לו אחד מקרוביו, ואם יעסוק בקבורתו הוא יטמא ולא יוכל להקריב את הקרבן או למול את בנו, נאסר עליו להיטמא ועליו ללכת לשחוט את הקרבן פסח ולמול את בנו. ולעומת זאת ל'מת מצוה' (= מת שאין מי שיעסוק בקבורתו חוץ ממנו) הוא חייב להיטמא ולעסוק בו.

ועל כל פנים מבואר מברייתא זו שחובת הפסח אוסרת עליו מליטמא. ואם כן קשה מברייתא זו על הברייתא הקודמת האומרת שאין מצות הפסח דוחה את החיוב ליטמא לקרובים!

אלא לאו, שמע מינה: שחובת הפסח אוסרת עליו מליטמא. וטעם הברייתא הראשונה משום אנינות הוא, שהרי כשמת לו הקרוב הוא אונן, ואונן אינו משלח את פסחו, ולכן מיטמא הוא לקרובים אפילו בערב פסח, כי אנינותו הפקעתו מפסח.

ולפי זה מתיישבת הסתירת בין הברייתות. הברייתא הראשונה המחייבת ליטמא לקרובים אפילו בערב הפסח, מדברת כשמת לו הקרוב קודם חצות. שאנינותו מפקעתו מלעשות את הפסח, ולכן מיטמא הוא לקרובים אפילו בערב פסח, כי בלאו הכי אינו יכול לעשות את הפסח. ואילו הברייתא השניה, שאוסרת ליטמא אפילו לקרובים כדי שלא תתבטל מצות הפסח, מדברת כשמת לו הקרוב לאחר חצות. שאין אנינותו מונעתו מלעשות את הפסח, כיון שנתחייב בפסח קודם לאנינותו, ולכן אינו מיטמא לקרובו שלא תתבטל מצות הפסח,

אם כן מבואר החילוק לענין אנינות בין קודם חצות לבין אחר חצות.

דחייה: ממאי? שכך הוא ישוב סתירת הברייתות בענין טומאת קרובים בפסח (ותלמד מכאן שהאנינות מפקעת מן הפסח כשחלה עליו קודם חצות, ואינה מפקעת מן הפסח לאחר חצות)? אולי באמת שתי הברייתות מדברות במקרה שמת לו המת לאחר חצות, וסתירת הברייתות תתיישב כך.

הברייתא השניה שאוסרתו מליטמא לקרובים, שלא תתבטל מצות הפסח, דעת רבי ישמעאל היא, החולק על המבואר בברייתא הראשונה שיש חיוב ליטמא לקרובים, ולכן אינו מיטמא להם כשתתבטל על ידי זה מצות הפסח. ואילו הברייתא הראשונה המחייבת ליטמא לקרובים ואף שתתבטל מצות הפסח, דעת רבי עקיבא היא הסובר "לה יטמא" מצוה, וכיון שמצוה היא לכן מיטמא הוא לקרובים ואף שתתבטל מצות הפסח.

ואם כן לא נלמד מסתירת הברייתות שיש חילוק לענין אנינות בפסח בין שנעשה אונן קודם חצות לבין אם נעשה אונן לאחר חצות!

תירוץ: לא סלקא דעתין: אל תעלה בדעתך לפרש את הברייתא השניה כרבי ישמעאל. משום שאת הרישא של הברייתא הזו אמר רבי עקיבא. כדלהלן.

דתניא רבי עקיבא אומר: נאמר בנזיר "כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא. לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם, כי נזר אלהיו על ראשו": "נפש" אלו הקרובים. "מת" אלו הרחוקים. "לאביו" בא ללמד שלאביו אינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה (= מת, שאין מי שיטפל בקבורתו). "לאמו" בא ללמד שאם היה כהן והוא נזיר, לאמו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה, (כלומר, אף שיש בו שתי קדושות, מכל מקום מיטמא הוא למת מצוה). "לאחיו" בא ללמד שאם היה כהן גדול והוא נזיר, לאחיו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה (כלומר, אף שיש בו שתי קדושות, ולא עוד אלא שיש בו קדושה יתירה של כהן גדול, מכל מקום מיטמא הוא למת מצוה). **"ולאחותו" מה תלמוד לומר? וכו'.**

תירוץ החמישי:

רבא אמר: המשנה והברייתא עוסקות בכגון שמת לו מת לאחר חצות. הברייתא האוסרת על אונן לשלוח את פסחו, עוסקת בכגון שמת לו המת קודם ששחטו וזרקו עליו את הפסח, ואונן אינו משלח את פסחו כשאר קרבנות. ואילו המשנה האומרת שאונן טובל ואוכל את פסחו לערב, עוסקת בכגון שמת לו המת רק לאחר שכבר שחטו וזרקו עליו, ואין לדון כאן אלא משום אכילה, ולכן כשפסקה אנינותו לערב הרי הוא טובל ואוכל.

קושיא: **אמר ליה רב אדא בר מתנה לרבא:** אם עוסקת הברייתא בכגון שמת לו המת אחר ששחטו וזרקו את דמו, אם כן קשה, למה אנו מתירים לו את האכילה (כמו ששינוי "ואוכל את פסחו לערב")? והרי אסור הוא על כל פנים מדרבנן לאכול קדשים (וכמבואר בברייתא "אבל לא בקדשים"), ואם כן גם פסח לא, שהרי כבר הקריבו עליו, ומה שהיה היה!

כלומר, הרי כל מה שאנו מתירים את אכילת הפסח יותר מבשאר קדשים, הוא משום שמא יימנע ולא יקריב, אם ידע שאינו יכול לאכול את פסחו. וזה הרי לא שייך אלא דוקא אם המשנה עוסקת בכגון שידוע הוא שיהיה אונן לערב בשעת האכילה. אבל אם נעשה אונן לאחר שחיטת הפסח, אין הפסח שונה משאר הקדשים שאין לאוכלם באינות לילה, ואף שהיא מדרבנן!

תירוץ: **אמר ליה רבינא:** רבינא היה רבו של רב אדא בר מתנה, וכשהוא שמע את מה שהוא הקשה לרבא, הוא אמר לו - אכילת פסחים מעכבת, מדברי רבה בר רב הונא (כפי שיתבאר להלן). והיות והאכילה מעכבת, מוכרחים אנו להתיר לו אכילת באנינות לילה דרבנן משום מצות הפסח.

אמר ליה רבא - 'ציית מאי דקאמר לך רבך': אמר רבא לרב אדא בר מתנה - הקשב וקבל מה שיישב לך רבינא רבך את קושייתך.

שאלה: **מאי דרבה בר רב הונא?** לענין מה אמר רבה בר רב הונא, שהיות ואכילת פסחים מעכבא, הרי שאפילו לאחר הבאת הקרבן, התירו לו חכמים את האכילה? מהברייתא הבאה -

דתניא יום שמועה: יום ששמע בו שמת לו מת מקרוביו בשלשים הימים האחרונים, דינו כ"יום קבורה" לענין מצות שבעה ימי אבילות, ושלשים ימי אבילות. שמתחיל למנותם מיום ששמע בו, כשם שמונה שבעה ושלשים מיום קבורה. ואילו לענין היתר אכילת פסחים, דין יום השמועה כ"יום ליקוט עצמות" (= יום שליקטו אחרים את עצמות קרוביו) ולא כ"יום הקבורה". דאילו ביום הקבורה אינו אוכל את פסחו, אבל ביום שמועה הרי הוא אוכל את הפסח, כשם שביום ליקוט עצמות מותר הוא לאכול.

ולכאורה כוונת הברייתא היא, שאם שמע שמועה בערב הפסח מותר הוא כלילה שלאחריו באכילת פסחים, כשם שמותר הוא במוצאי יום הליקוט, ולא כיום הקבורה שהוא אסור כלילה שלאחריו. משום שהעמידו חכמים את דבריהם כליל יום הקבורה אפילו במקום פסח שהוא בכרת.

וממשיכה הברייתא, ואומרת דין שנראה לכאורה סותר את הרישא:

אחד זה ואחד זה, טובל ואוכל בקדשים לערב: ולכאורה כוונת הברייתא לומר כך. אחד יום הליקוט ואחד יום הקבורה, הרי זה טובל ואוכל בקדשים לערב, וכל שכן שאוכל את פסחו.

הא גופא קשיא: תחילת הברייתא סותרת לסופה! כי אמרת ברישא שיום שמועה כיום קבורה למצות שבעה ושלשים. ואילו לאכילת פסחים להתירו בהם, דין יום השמועה הוא כיום ליקוט עצמות שהוא מותר כלילו באכילת פסח, ולא כיום

הקבורה. מכלל זה אתה לומד, שביום קבורה אפילו בערב אינו אוכל קרבן פסח. ומכך שהוא לא אוכל פסח, הרי כל שכן שאינו אוכל שאר קדשים.

והדר תני: ואחר כך כתוב שבין יום הליקוט ובין יום הקבורה, טובל ואוכל בקדשים לערב. הרי שבמוצאי יום הקבורה הוא מותר לאכול בקדשים, וכל שכן שהוא מותר לאכול את הפסח. ואם כן קשיא רישא לסיפא!

הגמרא מביאה על כך שני תירוצים -

אמר רב חסדא: מי ששנה זו לא שנה זו, ונחלקו הרישא וסיפא במחלוקת התנאים שהובאה לקמן בדין אכילת קדשים במוצאי יום הקבורה.

רבה בר רב הונא אמר: לא קשיא סתירת הרישא לסיפא. כי אין כוונת הברייתא ברישא כפי שנתבאר לעיל לפי פשוטו, שהנידון הוא בכגון שקרו כל אלו בערב הפסח קודם שקיעת החמה. אלא הסיפא ששינוי בה אחד זה ואחד זה טובל ואוכל בקדשים לערב, אכן עוסקת בכגון ששמע שמועה על מתו בערב הפסח לפני שקיעת החמה, או שליקטו לו עצמות בערב הפסח סמוך לשקיעת החמה, או שמת לו מת וקברו בערב הפסח סמוך לשקיעת החמה. ונמצא, שבעת אכילת הפסח כבר אין זה יום קבורה עצמו אלא לילה שלאחריו, והוא מותר בקדשים, וכל שכן בפסח.

אבל הרישא שמתבאר ממנה שיום שמועה ויום ליקוט מותר באכילת פסחים, ואילו יום קבורה אסור, עוסקת בכגון שקרו כל אלו לאחר שקיעת החמה. ונמצא שהלילה הוא היום עצמו, ובאופן זה אסור הוא ביום קבורה, ומותר ביום ליקוט ושמועה.

לאחר שקיעת חמה, מאי דהוה הוה! הרי לדעת רבה בר רב הונא מוכרחים אנו לומר שלא התירה הרישא אלא באכילת פסחים דוקא ולא בשאר קדשים. שהרי בסיפא מבואר שביום שמועה וביום ליקוט "טובל ואוכל בקדשים לערב", ומבואר שקודם הערב אין הוא אוכל, והוא הדין אם קרה לו כן בלילה, אסור הוא. והרי אם אירע לאחר שקיעת החמה מה שהיה היה!

אלא, שמע מינה, אכילת פסחים מעכבת!

רב אשי אמר: "אחד זה ואחד זה טובל ואוכל בקדשים לערב", שאתה סבור לפרש אחד יום ליקוט ואחד יום קבורה טובל ואוכל בקדשים לערב, ולכן קשיא לך הרי

ברישא מבואר שבמוצאי יום קבורה אינו אוכל אפילו בפסח. לא כך הוא הפירוש! אלא 'אחד יום שמועה ואחד יום ליקוט עצמות, טובל ואוכל בקדשים לערב', אבל יום קבורה לא נזכר בסיפא, ולעולם במוצאי יום קבורה אינו אוכל אפילו בפסח וכל שכן בשאר קדשים.

והא דרב אשי בזותא היא! הגמרא דוחה את דבריו. הרי אנו עוסקים ביום שמועה וביום ליקוט, וכדקתני רישא "יום שמועה כיום ליקוט עצמות", ואם כן היה צריך התנא לומר "זה וזה". אלא בהכרח שבזותא היא.

הגמרא חוזרת לפרש את תירוצו של רב חסדא על סתירת הרישא לסיפא, שאמר "תנאי היא":

ומאי תנאי? היכן מצינו שנחלקו תנאים במוצאי יום הקבורה אם אוכל הוא בקדשים? בכרייתא הבאה שהוקשו אמוראים בפירושה, ולפי מה שפירשה רבי ירמיה נמצא דתנאי היא.

דתנאי - עד מתי מתאונן עליו? על מתו ליאסר בקדשים (אם יום שמת בו או יום שנקבר בו)? והתשובה - כל היום. ולכאורה משמע כל היום ולא בערב שלאחריו. זו דעת ת"ק. אבל רבי אומר כל זמן שלא נקבר.

במאי עסקינן? אם ביום מיתה, ועל כך אמר תנא קמא שמתאונן עליו כל היום ולא בערב. ורבי אמר שאם נקבר באותו יום אינו מתאונן עליו אלא עד שעת הקבורה. אי אפשר לומר כן! כי, וכי יש החולק בזה שבמוצאי יום המיתה הרי הוא אסור בקדשים לכל הפחות מדרבנן? עד שאתה אומר: אפילו תנא קמא לא אסר אלא את היום ולא את הלילה שלאחריו?

ותו: ועוד קשה, אם תפרש את הכרייתא ביום מיתה, מה ששנינו: רבי אומר: כל זמן שלא נקבר הרי הוא אסור, אך משנקבר הותר באכילת קדשים ואפילו שעדיין לא נסתיים יום המיתה. והרי אי אפשר לומר כן! שהרי: האם יש מי שלא סובר את הפסוק הבא? "ושמתיה" לעדת ישראל "כאבל יחיד" להיות מתאבלת כדרך האבילות שעושים על בן יחיד, "ואחריתה כיום מר" הוא יום מיתת בן יחיד.

הרי שאנינות יום מיתה, מן התורה היא יום שלם. ואיך נאמר בדעת רבי שהוא מתיר משנקבר המת בתוך יום המיתה?!

אמר רב ששת: רב שתת מבאר את הברייתא. אין הברייתא עוסקת במי שמת ונקבר היום, אלא על יום קבורה שאינו יום המיתה. וזה אמר תנא קמא שהוא אסור כל היום ולא בערב, ורבי מיקל יותר ומתירו בקדשים לאחר הקבורה.

מתקיף לה רב יוסף: על תירוצו של רב ששת. אם כן קשה מה שכתוב בברייתא נוספת. השומע על מתו, והמלקט עצמות, טובל ואוכל בקדשים לערב. ומשמע שיום קבורה אפילו לערב לא אוכל. ואם כדבריך שבין תנא קמא ובין רבי סוברים שאין מוצאי יום הקבורה אסור, אם כן הברייתא הזו האוסרת בקדשים במוצאי יום קבורה, כדעת מי היא? והרי שלא כדברי זה ושלא כדברי זה היא!

אלא תריץ: אומר רב יוסף אלא כך תפרש את הברייתא. עד מתי מתאונן עליו ביום הקבורה? כל אותו היום וגם לילו. רבי אומר אין מתאונן עליו אלא כל זמן שלא נקבר, אבל משנקבר שלא ביום המיתה, הרי הוא נוהג אנינות כל אותו היום בלא לילו.

אמרו רבנן קמיה דרבי ירמיה: אמרו לפני רבי ירמיה את פירושו של רב יוסף במחלוקת רבי ורבנן, ותמה על כך רבי ירמיה - האם אדם גדול כרב יוסף יאמר כדברים האלה? וכי רבי להקל הוא בא על דברי חכמים כפירושו של רב יוסף?

והתניא: עד מתי מתאונן עליו? כל זמן שלא נקבר אפילו מכאן ועד עשרה ימים, דברי רבי. וחכמים אומרים אין מתאונן עליו אלא אותו היום בלבד.

הרי שרבי להחמיר הוא בא, ולא כפירושו של רב יוסף. ומיהו, אי אפשר לפרש את מחלוקתם כפי אשר נראה מהברייתא. שהרי אם כן נמצא שלדעת חכמים מותר אדם לאכול בקדשים כשמתו מוטל לפניו, וזה לא יתכן!

אלא תריץ הכי: עד מתי הוא מתאונן עליו ביום הקבורה? כל אותו היום בלא לילו. רבי אומר: כל זמן שלא נקבר, כלומר, תהיה הקבורה מתי שתהיה ואפילו לאחר עשרה ימים מהמיתה, הרי יום הקבורה תופס את לילו.

הרי נתבאר שנחלקו תנאים במוצאי יום הקבורה אם אסור הוא בקדשים. וזה הוא שאמר רב חסדא לעיל על הברייתא דיום שמועה "תנאי היא".

אמרו קמיה דרבא: אמרו לפני רבא את הפירוש שנתבאר במחלוקת רבי וחכמים. והקשו האומרים על זה - ממה שאמר רבי שיום קבורה שהוא עצמו אין איסורו

אלא מדרבנן, תופס גם את לילו מדרבנן, משמע שיום מיתה שהוא עצמו מדאורייתא תופס את לילו מדאורייתא. כי אם תאמר שהתורה אסרה את יום המיתה, ולא חיזקה את דבריה לאסור גם את הלילה שלאחריו, אין מן הדין שחכמים יחזקו את דבריהם שאסרו ביום הקבורה לאסור גם את הלילה שלאחריו. ואם כן קשה, וכי סבר רבי שאנינות לילה דיום מיתה אסורה מדאורייתא? והרי כתוב בכריתא לא כך.

והתניא הן היום וכו': בפרשת שמיני מבואר, שבראש חודש ניסן ביום שמתו נדב ואביהוא בני אהרן, שרפו אהרן ובניו את חטאת ראש חודש שהקריבו, ולא אכלוה. שיטת רבי יהודה בטעם השריפה מתבארת לקמן (בדף הבא), שהיות והיו אוננים לא היו יכולים לאוכלה ביום אלא בלילה שהותרה להם האנינות על פי ה', ועד שלא אכלוה, נטמאה. ולשונו של אהרן בתשובתו למשה, שטען עליהם על שריפת החטאת, היתה "הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם לפני ה', ותקראנה אותי כאלה, ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני ה'?", כלומר, הרי אוננים אנו ולא היינו יכולים לאוכלה ביום, ועד שבאנו לאוכלה, נטמאה.

ומפרש רבי יהודה את הפסוק "הן היום" כלומר רק בקרבנות אלו שהקרבנו היום, אין אנו אסורים אלא ביום משום אנינותנו, ואילו בלילה מותרים אנו, כי אם לא נאכל אנו מי יאכלם. אבל לדורות, בין ביום ובין בלילה, אסור האונן לאכול בקדשים, אלו דברי רבי יהודה. אבל רבי אומר, אנינות לילה ואפילו של יום המיתה אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים.

הרי מבואר לדעת רבי, שלא חיזקה התורה את איסורה ביום המיתה. ואיך חיזקו חכמים את דבריהם ביום הקבורה יותר ממה שעשתה תורה חיזוק לדבריה?

תירוץ: לעולם דרבנן היא: באמת סובר רבי שאף אנינות ליל יום המיתה דרבנן היא ולא דאורייתא. ולא קשיא. כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם שאסרו את יום הקבורה, יותר משל תורה. כלומר, יותר ממה שעשתה התורה חיזוק לדבריה כשאסרה את יום המיתה. ואף שהתורה לא חיזקה את דבריה לאסור את הלילה שלאחריו, חכמים חיזקו את דבריהם ואסרו אף את הלילה.